

ТАРНІВСЬКІ ВІДДОМОСТІ

Ілюстрований політичний, економічний, суспільний та інформаційний тижневик.

Рік V

Тарнів 2009 р.

№ 18

Адреса Редакція і Адміністрація: Ринок 7, міськкадіміністрація Тарнова, Відділ бренду міста www.tarnow.pl

Тарнів – осідок Отамана

«За дуже короткий час я організував виїзд до Тарнова. Опинився у вагоні у супроводі двох пеоваків (членів Польської Військової Організації, що повстала у 1914 році з ініціативи Юзефа Пілсудського – прим. редакції). Наказав їм взяти з собою зброю. З таким ескортом з'явився у Тарнові. Негайно пішов до будинку Отамана [...]. Розмова тривала вічна-віч. Я поінформував його про ситуацію. [...]. Ніхто не повинен знати, куди направляється Отаман і з ким. За хвилину, одягнений у пальто і капелюх, він вийшов за мною на вулицю. Мій ескорт [...] чекав. Пішки ми пішли на вокзал [...]. Було темно. В натовпі почекали на потяг, що йшов до Кракова і Варшави. Був це звичайний потяг. [...]. Моєму супроводу вдалося роздобути для нашої четвірки окреме купе і так ми доїхали до Варшави. Під захистом сутінків [...] дісталися до палацу Рачинських, нашого помешкання. Зустрів нас з чарівною – як завжди – усмішкою Станіслав Стемповський [...]. Петлюра опинився в себе [...]. Так зникнув він з людських очей».

Це було прощання Симона Петлюри з Тарновом. Так описав це уродженець Києва Генріх Юзевський – митець, художник, віце-міністр внутрішніх справ в уряді Української Народної Республіки, пізніше державний діяч II Речі Посполитої, міністр внутрішніх справ, двічі волинський воєвода.

Повна конспірація і покvap були необхідними. Отаманові загрожував арешт і вислання з Польщі. У середині 1921 року провідні діячі УНР опинилися в дуже скрутній ситуації. Було це наслідком того, що посаду міністра закордонних справ Республіки зайняв Костянтин Скірмунт, який відійшов від лінії Юзефа Пілсудського, ставши палким при-

хильником дотримання підписаного Польщею і Радянською Росією Ризького трактату, який завершив війну між цими державами. На початку жовтня було підписано протокол, який визначав умови виконання трактату. Однією з них була вимога більшовиків видворити з Польщі найактивніших представників української еміграції. Це власне від Скірмунта Юзевський довідався, що «до Тарнова виїздить спільна польсько-більшовицька комісія для уточнення місця перебування Отамана Петлюри, який силою Ризького трактату позбавлений права притулку». Тоді він вирішив діяти на власний розсуд і законспірувати місце перебування Отамана. Протягом

кількох тижнів Симон Петлюра проживав в палаці Рачинських, згодом вже згадуваний Станіслав Стемповський (приватно товариш життя відомої польської письменниці Марії Домбровської) перевіз його до маєтку під Груйцем. Коли напруга дещо спала, Отаман повернувся до Варшави і там – разом з дружиною та дочкою – оселився у київського адвоката Володимира Редліха. Щоб ввести в оману більшовиків, еміграційна інформагенція «Українпрес» вже в жовтні повідомила, що Отаман виїхав з Польщі. Однак насправді це сталося в грудні 1923 року.

Так закінчився період, який тривав понад 3 роки, період, коли Симон Петлюра боровся за вільну Україну з території Польщі. Почалося все у Тарнові. Місто двічі ставало осідком уряду Української Народної Республіки. Вперше у липні 1920 року. Щоправда, разом з початком польсько-українського наступу на Східну Галичину, уряд УНР перенесли до Станіславова, але через невдачу кампанію і необхідність залишити країну у листопаді 1920 року Тарнів знову став столицею вільної України та осідком Головного Отамана.

Симон Петлюра тут жив і працював. Деякий час проживав у готелі «Брістоль» – головному місці розташування уряду УНР (історики як місце перебування Отамана називають також палац Сангушків у Тарнові-Гумнісках).

Це був час найбільших надій на вільність України і її звільнення від більшовиків. Виходом мав бути союз з Польщею. З часом шанси на незалежність почали віддалятися, а ситуація української еміграції ставала все скрутнішою. Зрештою Симон Петлюра мусів таємно і поспіхом залишити Тарнів. Довелося – як описує Юзевський – «пізнати гіркий смак політики і так званої необхідності».

Столиця Української Народної Республіки

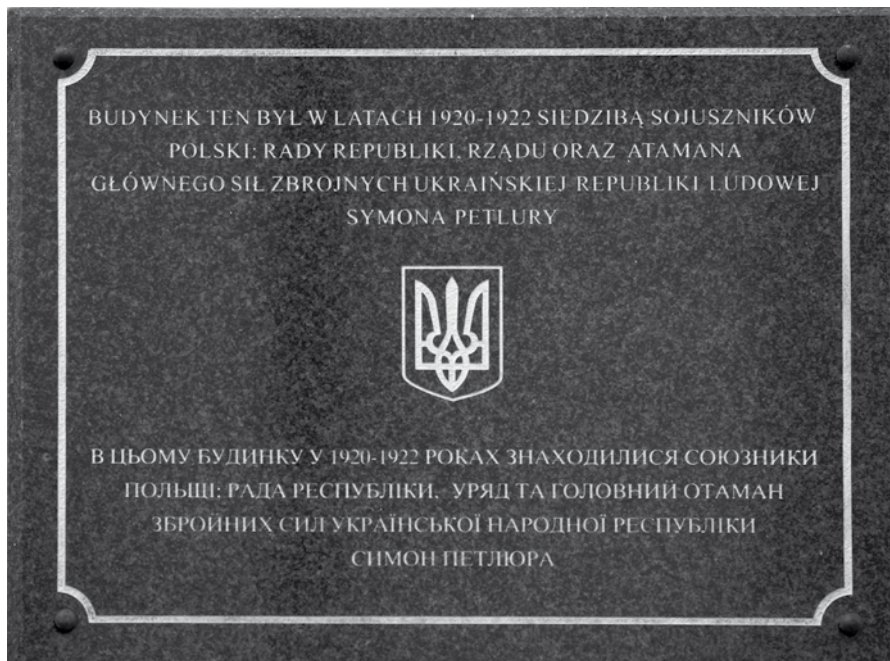
10 листопада 1920 р. контраст Червоної Армії переміг правий фланг військ Української Народної Республіки і змусив його відступити в напрямі Збруча. Головнокомандувач Михайло Омелянович-Павленко ще пробував рятувати ситуацію і пробитись кіннотою у тил ворога. План не був вдалим – кризь фронт пробрався лише один загін. У Волочиську керівництво УНР віддало наказ про евакуацію до Польщі. 20 листопада Збруч перейшли представники цивільних інституцій, наступного дня так само зробила армія. Чергова спроба здобуття незалежності України не принесла успіху. Борців чекала еміграція.

У Польщі солдати, які перейшли кордон, були розташовані в декількох таборах, резиденцією керівних осіб УНР став Тарнів. Для багатьох це місто не було чужим. Вперше потрапили до нього в липні 1920 р. після примусової евакуації зі Станіслава. Тодішнє перебування близько 1200 представників влади УНР було радше наслідком інциденту, ніж польсько-української співпраці, однак дозволило уряду окріпнути і підготуватись до повернення на батьківщину. Саме в Тарнові було опрацьовано закони, прийняті восени 1920 р., саме тут розроблено два проекти Конституції УНР. У листопаді місто знову вітало українську владу – змушених покинути Батьківщину 2,5 тисячі службовців, управлінців і їх сім'ї. Були в цій групі члени уряду і керівництво політичних партій, а також депутати Ради Республіки. Більшість інституцій розмістилися в Готелі «Брістоль» на вул. Краківській, місцеперебуванням Міністерства закордонних справ став Готель Солдінгера на вул. Гольдхаммера.

Вже в кінці листопада 1920 року уряд Андрія Ливицького вирішив, що в Тарнові залишиться тільки найвище керівництво міністерств і державних інституцій – усього близько 200 осіб. У середині грудня в місті було 280 українських емігрантів. Разом з тим Тарнів відіграв виняткову роль у історії Української Народної Республіки. Не змінює цього й факт, що з часом місто почало втрачати своє значення на користь інших центрів, насамперед - Варшави.

Більшість ініціатив, які вирішували кшталт української еміграції в Польщі у період між війнами, народилося саме тут. Прикладів тому безліч.

У середині грудня 1920 року в Тарнові розпочалось формування Центрального Бюро біженців (ЦББ) з України, створеного

діячами Українського Блакитного і Червоного Хреста та Міністерства охорони здоров'я для поліпшення важкої ситуації цивільних емігрантів (матеріальна допомога, пошук праці, а також юридичні поради). Теоретично незалежне, практично бюро було одиницею уряду УНР, частково підтримуване дотаціями польського уряду. Його вивіска служила також прикриттям для урядових філій, які офіційно виступали як філії ЦББ. У 1921 році Бюро заступило Українське Товариство допомоги емігрантам з України та їх сім'ям, яке вже мало статус громадської організації. У Тарнові діяла одна з чотирьох його філій.

Після підписання Ризького трактату, який встановлював нові польсько-радянські взаємини, необхідно було законспірувати діючий у Польщі український уряд, що був сіллю в оці Москви. Для цього повинен був служити Український Комітет, зі статусом, позбавленим ознак політичної діяльності, який прикривав уряд УНР і його відділи. За місце головного осідку було обрано Тарнів. Остаточно Центральний Український Комітет почав діяльність у 1921 році у Варшаві. У тодішній його формі єдиний осередок відкрився у Тарнові, який згодом очолив Іван Огієнка. Проіснував до кінця 1922 року, а, можливо, й до 1923 р. - часу зміни статусу Центрального Українського Комітету.

У свою чергу, в лютому 1922 р. в Тарнові розпочав діяльність санітарно-лікарський відділ Центрального Українського Комітету, створений правлінням Українського Червоного Хреста, діяльність якого (відділу) в Польщі була тимчасово призупинена. У 20-х роках в Тарнові діяли Український жіночий союз, Союз українок, Український хор, Українська спілка бухгалтерів і рахівників. Окремі історики стверджують, що в місті була також Всеукраїнська Спілка Військових Інва-

лідів, яку потім було перенесено до Каліша (у будь-якому разі в Тарнові відбувся її перший з'їзд).

У Тарнові було засновано Український Національний університет, основу якого складали науковці насамперед з Кам'янець-Подільського Українського Університету, які проживали у місті. У програмі мали бути лекції з природничих наук, історії і економіки. «Мали», оскільки вуз остаточно розмістився в Ланцуті. Однак протягом двох років в Тарнові працювала приватна українська гімназія. Було утворено також «Студентську Громаду».

Тарнів був також видавничим центром еміграції – тут друкува-

ли пресу, урядові газети, книжки, театральні афіші; організували концерти, виставки, лекції. Звідси, зрештою, було зроблено ще одну спробу визволення України. Щоб переломити міжнародну ситуацію, яка на початку 1921 року ставала для Української Народної Республіки все гіршою, Рада Республіки вирішила в лютому вислати в Україну партизанський загін, щоб підняти національне повстання. Операцію мав підготувати партизансько-повстанський штаб під проводом Юрка Тютюнника. Тоді ж у Тарнові було створено Вищу Військову Раду з п'яти осіб. Наслідком цих старань був розпочатий бойовими групами з Польщі і Румунії Листопадовий рейд. Спроба закінчилася поразкою.

Чому попри все Тарнів з часом втратив провідну роль? На це було декілька причин. Найістотнішою було не зовсім зручне місце розташування, яке не відповідало ролі центрального осередку. Не позбавлений значення й той факт, що в певний момент місцева влада думала швидше про те, як позбутися емігрантів, ніж як їх утримати. У травні 1921 р. Міська Рада навіть прийняла рішення звернутися до центральної влади і військових з проханням про вигнання з міста приїжджиків з України. На практиці це ніяк не відобразилося. У місці залишилася досить численна група емігрантів. Українські організації більш-менш активно діяли в Тарнові до Другої світової війни. Гості прижилися в місті, знайшли в ньому справжній дім, жили й працювали.

«Ми мусимо заздалегідь позбавитися ілюзій, нетерпимості, імпульсивного і безпідставного перебільшення в оцінці часу повернення в Україну», – писав Симон Петлюра після поразки Листопадового рейду. Для емігрантів 1920 року такий час ніколи не настав.

Залишився назавжди

«Православний закуток Тарнова» – так називають це місце. Позначає його бетонний хрест на кам'яному постаменті з меморіальною дошкою двома мовами – польською та українською. Сьогодні це фрагмент кладовища на півночі Тарнова, в районі Krzyż (Хрест).

На початку Першої світової війни поховано тут солдат царської армії, які померли у тарнівській школі, перетвореній на лазарет. У серпні 1931 року саме у цьому місці спочив генерал Микола Юнаків – один з тих, кого бурхливі часи зламу другої і третьої декади минулого століття пригнали до Тарнова і залишили тут назавжди.

Це власне він у серпні 1919 року очолив Штаб Головного Отамана, який координував діяльність загонів Української Народної Республіки і Української Галицької Армії, – щоб разом із генералом Віктором Курмановичем повести їх на Київ і вибити звідти більшовиків.

На еміграції Юнаків залишався одним із найвірніших солдат Симона Петлюри, невтомно прагнучи до здобуття Україною незалежності, при цьому піклуючись про долю співвітчизників, змушених залишити батьківщину. Вже на зламі 1919-1920 рр. став

першим шефом Військової секції дипломатичної місії УНР, яка мала організувати в Польщі українську армію. У 20-х рр. був міністром військової справи за Гетьманату і прем'єра Андрія Ливицького. Перелік вико-

нуваних ним обов'язків дуже великий. Він був головою Вищої Військової Ради в Тарнові, членом Ради Українського центрального комітету, головою Українського військово-історичного товариства, шефом тарнівського відділу Товариства ім. С.Петлюри, опікуном архіву уряду УНР, зрештою – деканом військового відділу Українського Національного Університету, де використовував досвід, здобутий у Миколаївській військовій академії в Санкт-Петербурзі, якої випускником, а згодом професором і керівником однієї з кафедр, був. Після підписання Ризького трактату, яким закінчилася – в 1921 році – польсько-більшовицька війна, Москва вимагала видворення Юнаківа з Польщі. Вимогу не було задоволено.

Генерал помер несподівано – 1 серпня 1931 року під час проведення однієї з інспекцій. Спочив у місті, де знайшов притулок – у Тарнові. Тут немає цивільного православного кладовища і саме це, як здається з перспективи років, стало підставою вибору місця заховання – на російському військовому кладовищі. Миколу Юнаківа з урочистостями провели в останню путь польські війська у присутності представників польського і українського урядів.

Українські партнери Тарнова

Тарнів має в Україні три партнерські міста: Тернопіль, Вінницю та Білу Церкву. Головні сфери співробітництва міст – культура, спорт і туризм, економіка та освіта.

Найперше, бо 23 квітня 2004 року, було підписано «порозуміння про взаємну співпрацю і добрі стосунки» з Тернополем. Обидва міста зобов'язалися організувати спільні культурні заходи, співпрацювати у спортивно-туристичній та економічній сферах – що передбачало, поміж іншого, обмін інформацією про можливості співпраці з фірмами та інституціями, допомогу місцевим фірмам у пошуках контактів з їхніми відповідниками з партнерського регіону. Головною метою партнерської співпраці є пропагування партнерських регіонів як сприятливих для іноземних інвестицій, а також допомога в економічному розвитку. Порозуміння передбачає також обмін студентами та учнями середніх шкіл.

Спільна діяльність органів місцевого самоврядування обох міст триває вже п'ять років. Контакти в області культури – це і обмін артистичними колективами під час різноманітних фестивалів, і співпраця під час річниць історичних подій.

Представники Тернополя брали участь у Днях Тарнова, в серпні 2008 р. делегація з Тарнова побувала в Тернополі на святі міс-

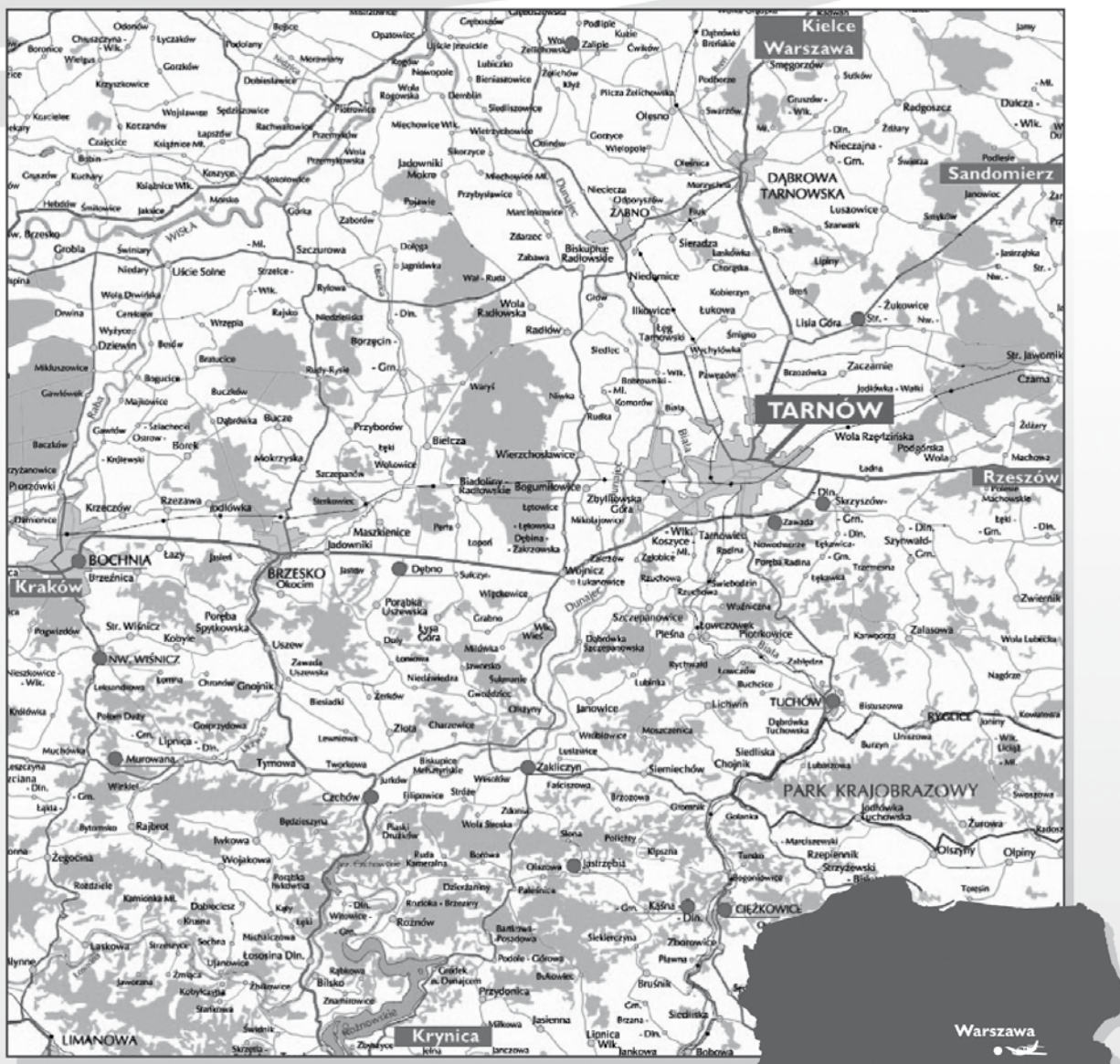
та та річниця від дня народження Івана Франка. Тоді ж зав'язала контакти з групами польської діаспори – зустрілася з представниками Польського товариства в Тернополі, загону Польського харцерства, Польського клубу при Польській Парафії, а також з главою Об'єднання поляків у Кременчуці.

7 вересня 2007 року Тарнів підписав порозуміння про співробітництво з Білою Церквою. Підписання відбулося в дуже урочистій обстановці – під час святкування 970-літнього ювілею цього міста. Візит у відповідь відбувся роком пізніше – делегація з Білої Церкви брала участь у Днях Тарнова-2008. У травні 2008 р. представники Білої Церкви скористалися запрошенням на VIII Економічний Форум малих і середніх підприємств. Під час тарнівського форуму виступив мер Білої Церкви Василь Савчук, який говорив про «Підтримку розвитку будівництва і підприємництва та розвиток співробітництва в цій сфері між містами Тарнів і Біла Церква». У ході візиту делегації з Білої Церкви, до складу якої увійшли представники влади міста, науки, бізнесу, неурядових організацій, а також міліції, було багато зустрічей, поміж іншого на тарнівських підприємствах. Представників міліції гостив командуючий поліції, вони також брали участь як почесні члени журі в конкурсі дорожнього руху. Пред-

ставники науки відновили контакти з тарнівськими вузами: Вищою Школою Бізнесу і Малопольською Вищою Економічною Школою.

Лист про наміри щодо співробітництва між Тарновом і Вінницею був підписаний у травні 2006 року. У вересні 2008 р. делегація з Тарнова брала участь в урочистостях з нагоди Днів Вінниці і надання їй міських прав. Делегація з Вінниці, в свою чергу, приїздила до Тарнова на Дні Тарнова-2008. Одним із головних заходів під час візиту був семінар «Досвід територіального самоврядування в будівнанні позиції і престижу міста». Порівнювалися способи функціонування органів самоврядування в різних країнах і обмінювалися досвідом щодо методів управління містом. Вінниця показала сучасний підхід до творення зон господарської активності, а також внутрішнього функціонування установи з використанням відеоконференцій.

ЄВРОпейський турнір з футболу 2008-2012, зіграний в червні 2008 року в Тарнові, був перевіркою спортивних умінь всіх партнерських міст Тарнова. Якнайкраще показала себе команда Тернополя, яка зайняла перше місце в змаганнях. Команда юніорів з Білої Церкви здобула в кінцевій класифікації IV місце.

Тарнівський центр інформації
Ринок 7, 33-100 Тарнів
тел.: +48 14 688 90 90
факс: +48 14 688 90 92
e-mail: centrum@it.tarnow.pl
www.it.tarnow.pl

- пункт туристичної інформації
- прокат аудіоіздів тр3
- прокат велосипедів
- апартаменти (готельний стандарт):
- санітарний вузол, TV, паркінг)
- конференц-зал (макс. 50 осіб)

І місце у конкурсі Польської Туристичної Організації на найкращий ТЦ у 2008 році
Почесна відзнака міністра спорту і туризму «За заслуги для туризму» в 2008 році

Музей дієцезії
пл. Кафедральна 6, 33-100 Тарнів
тел.: +48 14 626 45 54
e-mail: muz-diec@wsd.tarnow.pl
www.muzeum.diecezja.tarnow.pl

Окружний музей
Ринок 20 – 21, 33-100 Тарнів
тел.: +48 14 621 21 49
e-mail: rynek@muzeum.tarnow.pl
www.muzeum.tarnow.pl

Етнографічний музей
вул. Краківська 10, 33-100 Тарнів
тел.: +48 14 622 06 25
e-mail: etnografia@muzeum.tarnow.pl
www.muzeum.tarnow.pl

Відстані з Тарнова:
Міжнародні аеропорти:
«Краків – Балице» – 90 км
«Жешув – Ясьонка» – 90 км

Міста:
Краків – 80 км
Варшава – 298 км
Ченстохова – 200 км
Закопане – 160 км

Урядовий осідок

Готель «Брістоль», який став місцем перебування уряду Української Народної Республіки в екзилі, був збудований на місці театральної будки, яка існувала ще з XIX ст., і до якої з півночі прилягла так звана швейцарська долина, де театрали могли прохолодитися пивом або чимось міцнішим. Вибудував його для себе інженер Рипушинський, молодий архітектор, пізніше – президент (мер) Тарнова. Були це сецесійні будівлі з двома фасадами – на вулицю Новий Світ і на Краківську (останній під час окупації перебудував архітектор Гізберт-Студницький).

На початку минулого століття в Тарнові гостей приймали два готелі першого класу – Готель Солдінгера та Брістоль. У путівнику по Галичині, виданому перед Першою світовою війною, є інформація про ціни готельних номерів – від 3,2 до 6 корон за добу. Публікація говорить також про те, що в «Брістолі» був прекрасний ресторан з чудовими сніданками. Перший банкет у відновленому готелі відбувся 12 лютого 1906 року – проводжали Яна Крахоневського, який після 20 років роботи в тарнівському поштовому відділку був переведений до Кракова.

Готель до сьогодні не набагато змінився зовні, зберігся також його інтер'єр.

У 1993 році будинок повернула собі сім'я Моссорів-Островських, а ресторан п'ятьма роками пізніше перейняв Тадеуш Носек. У 2004 році відновила роботу готельна частина.

10 років тому в стіну будинку на вул. Краківській було вмуровано пам'ятну таблицю, яка увіковічує перебування в будинку українського уряду.

Архівні сліди

Тарнів довгий час міг похвалитися дуже багатим архівом уряду Української Народ-

ної Республіки. Опікувалися ним Микола Юнаків, а потім Іван Савлунинський. У 30-х рр. минулого століття збірки однак перевезли до Варшави та Ченстохови.

Сліди ролі, яку відіграло місто в історії української еміграції, можна ще віднайти в тарнівському Державному Архіві. Тут, поміж іншого, є унікальний альбом, виконаний офіцерами УНР і подарований комендантові варшавської Вищої Військової Школи генералові Тадеушу Сердзе-Теодорському (був керівником Польської Військової Місії при уряді УНР). Обіч - репродукція обкладинки альбому.